

ARTÍCULO

El “jove” professor Mario Ruiz**Mario Ruiz, the “Young” Professor**

Jaume Vernet i Llobet
Àrea de Derecho Constitucional
Facultat de Ciències Jurídiques
Universitat Rovira i Virgili

Fecha de recepción 01/06/2019 | De publicación: 27/06/2019

No ens ho esperàvem. Ni el 1992 quan va arribar a Tarragona com a nou i primer docent de Filosofia del Dret, ni el 2017 quan en va marxar definitivament¹.

Va venir a la Tàrraco del segle XX de la ma de Javier de Lucas. Buscàvem un professor d'aquesta àrea de coneixement, que es pogués comprometre, més enllà de la docència estricta, amb els estudis de dret i amb la nova Facultat on s'impartien. Un grup de professors, la majoria de la Universitat de Barcelona, estàvem començant, el curs 1992-1993, per encàrrec dels gestors de la Universitat Rovira i Virgili, un projecte engrescador: bastir l'estrenada facultat d'estudis jurídics.

El candidat idoni el vam trobar a la Universitat de València. Un noi sempre jove, de 25 anys, nascut a Montesa (1967), amb empena, predisposat, ben format, amb vocació docent i amb un fi sentit de l'humor, d'un to intel·ligent i provocador, que ens preniem seriosament.

A la Universitat Rovira i Virgili, la pública de Tarragona, en l'àmbit de la gestió universitària, en Mario Ruiz es va fer estimar com a vicedegà de dret (1997-2001), director de departament (2003-2009) i secretari general de la URV (2014-2016), cosa gens comuna a les universitats, ja que són càrrecs enutjosos i sovint malmirats.

Acadèmicament va obtenir la plaça de professor titular el 1997, i des de 2013 era catedràtic acreditat, tant per l'ANECA com per l'AQU (servei d'avaluació de la qualitat universitària de

¹ Aquest text fusiona les dues intervencions que va fer l'autor en record del professor Mario Ruiz en els actes que es van fer a la Universitat de València i a la Universitat Rovira i Virgili, els dies 18 d'octubre de 2018 i 14 de novembre del mateix any, respectivament.

l'administració catalana). Director de *l'Anuario de Filosofía del Derecho* (i d'aquests *Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*), investigador de l'Institut de Drets Humans de la Universitat de València i de la Carlos III, així com membre del CEDAT, els estudis de dret ambiental de la Universitat Rovira i Virgili. També ha creat *l'escola* (tarragonina) de filosofia del dret, dins de les possibilitats i les dimensions del que constitueix una petita universitat.²

A banda de col·lega, el vaig conèixer més a fons amb ocasió de la seva tesis doctoral sobre Tierno Galván, llegida a València el 1995, publicada el 1997³. La tria del tema va ser inspirada per Elias Díaz y la tesis fou dirigida per Javier de Lucas⁴. Sovint es diu que hom és tributari de les seves lectures i en aquest aspecte les tesis marquen molt, ja que com és sabut, a causa de la realització d'un treball d'aquestes dimensions, es fa una lectura exhaustiva de l'obra del personatge estudiat i dels qui l'han estudiat abans⁵. Cal remarcar que la seva tesis doctoral va ser una lectura crítica de l'obra polifacètica i de la vida política de Tierno, ben contextualitzada a la fi del franquisme i a la de la transició política on el “vell professor” va tenir un paper rellevant, però no suficientment reconegut més enllà de deixebles i admiradors de la seva “polièdrica personalitat”⁶. L'estudi doctoral té en compte tant aquests aspectes socials i polítics, com els filosòfics i jurídics i el doctorand ho va efectuar destrament, amb paciència, rigor i detallisme, capteniment que l'acompanyaria en les recerques posteriors.

Vull assenyalar que l'anomenat “el vell professor” i batlle de Madrid fou rellevant, entre altres aspectes, a parer del professor Ruiz, perquè va conjuminar teoria i pràctica, però també va navegar entre diverses aigües: la intel·lectualitat i el servei al poble; el positivisme i el naturalisme... Això va marcar la vida acadèmica, tant docent com investigadora, del sempre “jove professor” Mario Ruiz. “Jove” per almenys tres raons: per l'edat en la que es va incorporar al quadre docent de la Universitat Rovira i Virgili, perquè sempre es va mantenir jove d'esperit i per contraposició al seu “objecte/subjecte” de tesis doctoral, el “vell” professor.

² N'Àngels Galiana n'és una mostra des de la primera promoció dels estudis de dret a la URV, a més de Víctor Merino i Juan Ramón Fallada. Va codirigir també la tesis doctoral de Maria Olivé.

³ RUIZ SANZ, M.; *Enrique Tierno Galván. Aproximación a su vida, obra y pensamiento*, Madrid, Dykinson, 1997.

⁴ DE LUCAS, J.; “Prólogo”, *op. cit.*, *Enrique Tierno Galván...*, p. 13.

⁵ En Mario Ruiz mostra, a la nota preliminar (p. 19), la seva gratitud als professors Rodríguez i Novella, dels quals hem de destacar RODRÍGUEZ GARCÍA, A.; *Tierno Galván: la actualidad de su pensamiento (Legado ético y político del viejo profesor)*, Málaga, ed. Clave, 1993.

⁶ En expressió de DÍAZ, E.; *Ética contra política. Los intelectuales y el poder*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1990, p. 132.

La influència de Tierno es mostra quan Ruiz no deslliga les seves reflexions teòriques de la pràctica jurídica ni dels problemes socials⁷, tot portant-los sovint al límit per fer-ne veure les incoherències dels discursos i de les argumentacions.

Ens podem preguntar què li va cridar l'atenció d'aquell lliurepensador, en què li va influir. En la meua opinió, l'estudi d'aquest utòpic i llibertari professor marxista el va marcar molt, tot i no compartir alguns (uns quants) criteris ni la forma d'actuar del biografat. En gran part perquè el context vital i polític d'un i de l'altre són completament diferents. A mode d'exemple, Mario Ruiz no el segueix en l'opinió que els drets fonamentals siguin un mer producte burgès de la societat, sinó que, pel contrari, considera que caracteritzen l'estat constitucional i democràtic de Dret. És més el docent valencià, tarragoní d'adopció, era del parer que en un Estat de Dret s'ha d'exigir als agents jurídics que prenen decisions que les fonamentin i les justifiquin⁸, precisament per respecte als drets dels ciutadans.

Com apuntava, les seves lectures i investigacions naturalment no acaben amb la defensa de la tesis, sinó que justament les van iniciar amb aquesta. Li van crear l'hàbit d'estudi rigorós que prosseguiria al llarg del seu currículum universitari, així com la seva obstinació i resistència. Això li ha valgut, un cop occit, l'obtenció d'un quart tram d'investigació.

Pel que fa als drets fonamentals, matèria sobre la qual compartim la inquietud i curiositat, una mostra de la seva tasca la trobem a la Revista *Derechos y Libertades* i en l'edició de *Derechos Humanos* i *Lecciones de derechos sociales*⁹. Vam debatre sobre la dignitat i l'autonomia personal, arrel de la Sentència del Tribunal Europeu dels Drets Humans sobre el cas *Wakenheim v. França*, en relació amb la publicació d'un interessant i aprofundit article seu¹⁰, on feu una dura crítica de la prohibició francesa d'impedir treballar a un nan en un espectacle, mentre que l'Estat, per contra, hipòcritament, requeria les prostitutes a pagar els impostos¹¹. Vam comentar també la discriminació racial i ètnica, en particular de l'ètnia gitana, sobre la qual també va publicar diferents articles, on posava en relleu la

⁷ RUIZ SANZ, M.; "El cambio de paradigma en las funciones de la dogmática jurídica. Algunos apuntes sobre la teoría de la argumentación jurídica de R. Alexy", *Anuario de Filosofía del Derecho*, XI, 1994, p. 352.

⁸ RUIZ SANZ, M.; *op cit*, "El cambio...", p. 349.

⁹ AÑON, M. J. y otros; *Derechos Humanos. Textos y casos prácticos*, Valencia, Tirant lo Blanch, 1995; y AÑON, M. J. y GARCÍA, J. (coord.), *Lecciones de derechos sociales*, Valencia, Tirant lo Blanch, 2004 (2a ed.).

¹⁰ RUIZ SANZ, M.; "A propósito de lo digno y no discriminatorio: comentarios al caso Wakenheim v. Francia sobre el 'lanzamiento de enano'", *Teoría y Derecho*, 5, 2009, pp. 183-201.

¹¹ Cal destacar, en aquest article, els seus apunts sobre la dignitat i la no discriminació, RUIZ SANZ, M.; "A propósito...", pp. 193-198.

discriminació que pateix aquesta comunitat¹². I també vam tractar qüestions relacionades amb el dret i la justícia ambiental, en diverses ocasions¹³, on incidia en els aspectes més generals i conceptuals de la protecció jurídica de l'entorn, optant per una noció àmplia, tot fugint de caure en una “indefinida nebulosa”¹⁴.

Igualment, respecte a les fonts del dret i a la teoria del dret, en allò que interessa al dret constitucional, ha fet diversos estudis i publicacions d'enorme vàlua, alguns dels quals acabo de repassar per elaborar aquesta nota obituària i m'he adonat de la seva actualitat i qualitat (perquè no tenen data de caducitat com passa a altres textos més conjunturals).

Dins d'aquest apartat cal considerar la monografia sobre *Sistemas jurídicos y conflictos normativos*¹⁵, on tracta el recurrent tema de les antinòmies. En aquest llibre, en relació amb la Constitució Espanyola, afirma que aquesta “no aporta razones suficientes que permitan establecer una jerarquía fija y cerrada entre los valores”¹⁶, per la qual cosa conclou que no hi pot haver “un pensamiento jurídicamente correcto”, que el qualifica de perversió innata...¹⁷. L'aferrament a l'imperi de la llei pot conduir a un poder “cancerbero” de l'ordre jurídic en mans del jutge constitucional¹⁸, poc donat a fer reviure el consens constitucional i adaptar-lo a les vicissituds odiernes. Simultàniament afirma, en una altra publicació, que la Constitució no és “un cuerpo indeleble de carácter sacramental” i

¹² Vid. GARCÍA AÑON, M. J., i RUIZ, M.; “Introducción”, *Discriminación racial y étnica: balance de la aplicación y eficacia de las garantías normativas*, Valencia, Tirant lo Blanch, 2013; RUIZ, M.; “El caso del matrimonio celebrado por el rito gitano: la discriminación étnica y racial a debate”, *Teoría & Derecho. Revista de Pensamiento Jurídico*, 8, 2010, pp. 229-254. RUIZ, M.; “Contradicciones argumentales sobre la discriminación étnica y racial: el caso de la pensión de viudedad ante la boda gitana”, *Discriminación racial y étnica: balance de la aplicación y eficacia de las garantías normativas* (García Añon, M. J. i Ruiz, M., ed.), Valencia, Tirant lo Blanch, 2013, pp. 317-351, entre d'altres.

¹³ RUIZ, M.; “El derecho al medio ambiente y la calidad de vida”, *op. cit. Lecciones de derechos sociales*, pp. 245-259. RUIZ, M.; “El Derecho ambiental: una disciplina jurídica emergente”, *El derecho al medio ambiente y sus implicaciones*, Madrid, Dykinson, 2010, pp. 33-61. RUIZ, M.; “La indefinición semántica de la expresión ‘justicia ambiental’ y sus comprensibles circunstancias estratégicas”, *Cuadernos electrónicos de filosofía del derecho*, 34, 2016.

¹⁴ RUIZ, M.; “El derecho al medio ambiente y la calidad de vida”, *op. cit. Lecciones de derechos sociales*, p. 247.

¹⁵ RUIZ SANZ, M; *Sistemas jurídicos y conflictos normativos*, Madrid, Dykinson, 2002.

¹⁶ RUIZ SANZ, M; *op. cit., Sistemas jurídicos...*, p. 132.

¹⁷ *Ibidem*, p. 136.

¹⁸ *Ibidem*, p. 137.

que es corre el risc i la temptació de “priorizar, aun de forma inconsciente, las garantías sobre los propios derechos fundamentales”¹⁹.

El tema de les antinòmies s’inscriu dins d’una recerca més àmplia sobre la coherència del sistema jurídic, que ha ocupat i preocupat al professor Ruiz d’antuvi. Els ordenaments jurídics actuals són molt més complexos que els que han estat objecte d’estudi, en el seu moment, per Ross, Kelsen, Bobbio o Perelman, quedant parcialment obsolets. Cal aturar-se un instant en *La construcción coherente del Derecho*, on repassa Habermas, Dworkin i Ferrajoli. La coherència conclou és un tret característic complementari i ideal de l’ordre jurídic i és un recurs argumentatiu²⁰, però és només auxiliar a la motivació de les decisions²¹, a la conveniència i a la utilitat.

Així un jutge no ha de decidir jurídicament segons el que pensa personalment, sinó d’acord amb l’ordenament i els fets demostrats. No hauria de ser coherent amb el seu sistema de valors, sinó amb aquell món de valors i principis acceptat racionalment per una comunitat política²², altrament les seves decisions serien injustes i arbitràries, a banda, a més, d’esbiaixades ideològicament.

Ultra això, ha tractat altres temes específics de filosofia del dret sobre els quals, reconeixent la meua condició inexperta, no m’atreveixo a opinar, però si que puc almenys apuntar algunes de les publicacions més significatives, com ara les realitzades sobre argumentació jurídica, dogmàtica i metodologia, en estudis sobre Alexy o MacCormick²³, entre d’altres²⁴.

¹⁹ RUIZ SANZ, M.; “Principios y valores como límites sustanciales de la condición de ciudadano para el garante constitucional”, *El Vínculo Social: Ciudadanía y cosmopolitismo*, M. J. Añon y otros, Valencia, 2002, pp. 182 i 199.

²⁰ RUIZ SANZ, M.; *La construcción coherente del Derecho*, Madrid, Dykinson, 2009, pp. 287-288 i 292.

²¹ RUIZ SANZ, M., *op. cit.*, *La construcción coherente...*, p. 296.

²² *Ibidem.*, p. 296.

²³ RUIZ, M.; *op. cit.*, “El cambio...”, pp. 347-366. RUIZ, M.; *Alexy, Robert. La doble naturaleza del derecho*, Madrid, ed. Trotta, 2016. RUIZ, M.; “Justicia y racionalidad en las decisiones jurídicas. Breves consideraciones acerca de la teoría de la argumentación jurídica de Neol MacCormick”, *Justicia, solidaridad y paz*, València, Universitat de València, 1995, pp. 403-418.

²⁴ RUIZ, M.; en diversos capítols del llibre: *Introducción a la Teoría del Derecho* (J. De Lucas, coord.), Valencia, Tirant lo Blanch, 1997.

Finalment, ha estat un impulsor d'emprar el cinema com a eina docent d'apropament al dret i com a objecte d'estudi d'interès per si mateix²⁵, faceta, aquesta darrera, de la qual ens il·lustraran n'Àngels Galiana i en Javier de Lucas.

Al “jove” professor li encantava passejar-se vorejant els límits del seu objecte d'investigació, portant la fonamentació dels autors o dels jutges a carrerons sense sortida, fent palesos els salts en l'aire que feien prestigiosos juristes, on es veien clarament les amagades i imbricades contradiccions del discurs. La cerca d'una argumentació coherent no el feia perdre de vista allò que era essencial, així ens advertia, com he recordat, del perill inconscient de prioritzar les garanties dels drets fonamentals, sobre els mateixos drets.

Com a jurista no puc més que expressar la meua admiració i respecte per un estudiós profund, que s'autodefinia com a extravagant (i àdhuc extrajurídic²⁶), amb una relativa aparença de frivolitat. Certament no era un professor (tant com a col·lega que com a estudiant) que et deixava indiferent, com quan va cremar un codi penal davant dels astorats alumnes de primer curs de dret. No ha estat un professor eixelebrat, sinó aquell que et posava davant d'un mirall des de la perspectiva més incòmoda i crítica.

En el seminari de professors de filosofia del dret, congregats a la Universitat de València, sota el títol de “Cinema, literatura i dret”, al qual m'he referit abans i que porta causa d'aquest número d'aquesta Revista, vaig descobrir uns *Marios* que no coneixia gaire, tal vegada gens.

Quan parlàvem ell i jo, generalment tard, al final del passadís del segon pis de la Facultat de Ciències Jurídiques de la Universitat Rovira i Virgili, amb les portes obertes i la música al màxim, o bé dinant o sopant per Tarragona, o encara fent-la petar després d'anar al cinema, repassàvem normalment uns mateixos temes. Xerràvem dels projectes compartits per la Facultat, de temes jurídics en els quals estàvem treballant i del cine que veiem. De vegades també de la malaltia que el corroïa des de petit, de

²⁵ Entre els diferents títols, en destacaré alguns com ara el seu primer llibre sobre aquest tema, RUIZ, M.; *El verdugo: un retrato satírico del asesino legal*, Valencia, Tirant lo Blanch, 2003. GARCÍA MANRIQUE, R. i RUIZ, M. (eds.); *El Derecho en el cine español contemporáneo*, Valencia, Tirant lo Blanch, 2009. RUIZ, M.; “¿Es conveniente enseñar derecho a través del cine?”, *Anuario de Filosofía del Derecho*, XXVI, 2010, pp. 257-264. RUIZ, M.; “Instruir en Derecho y Cine: una apuesta entre elecciones y pasiones”, *Revista de Educación y Derecho*, 9, 2014, pp. 1-22. RUIZ, M.; “Cine multicultural (pero... ¿hay algo así?)”, *Diversidad cultural y conflictos en la Unión Europea*, Valencia, Tirant lo Blanch, 2016, pp. 223-260.

²⁶ RUIZ SANZ, M.; *op. cit.*, *Sistemas jurídicos...*, pp. 9-10.

viatges fets per aquest món i de música de diferent tipus. Mai de futbol i bastant poc de literatura. No eren les seves úniques afeccions, he constatat que en Mario en tenia moltes i diverses. De fet parlàvem només de les meves, pel meu ordre preferit.

Com deia, a València, em vaig trobar amb unes facetes desconegudes d'en Mario: un apassionat del Llevant, un interessat en una determinada música que mai escolto i un saberut d'unes inquietants pel·lícules que només veig per equivocació, perquè em remouen l'estómac o no em deixen agafar el son.

En Mario, com en *Zèlig* del film de Woody Allen, es transformava com un camaleó en el seu interlocutor, però no ho feia per agradar, ans el contrari ho feia per aprofitar al màxim la conversa, per esgotar el tema i aprofundir-hi. I, a més a més, sempre es prodigava en un to provocador i incisiu, per esbrinar més coses i anar al cor del tema. Com se sol dir, no deixava cap puntada sense fil. La provocació va aparèixer de forma constant en tots els que van parlar en el seminari, que he esmentat, i en vam ser molts, com es pot comprovar en aquesta publicació electrònica.

La fermesa per suportar la seva malaltia, la qual va demostrar des de petit, ens porta a fer un cert paral·lelisme amb la voluntat del Tierno, ja tocat, de mantenir la seva agenda fins que físicament no podia aguantar-ho.

En Mario, per la seva qualitat humana i professionalitat, ha deixat una petja inesborrable en les persones, professors, personal i estudiants, que l'han conegut i el podem seguir recordant a través dels seus escrits i de les anècdotes divertides que ens han explicat, que hem compartit i hem viscut.